

Työterveyshuollon korvausuudistuksen vaikutukset – loppuraportin tiivistelmä

LL Katri Oksanen¹, LT Mervi Viljamaa², LT Tiia Reho¹, FM Liudmila Beloglazova¹, FM Mikko Korhonen¹,

Prof. Riitta Sauni¹

¹Tampereen yliopisto, ²Pihlajalinna

Työterveyshuollon korvausjärjestelmää uudistettiin vuonna 2020. Uudistuksen jälkeen Kela on korvannut työnantajalle ensisijaisesti ehkäisevän työterveyshuollon kustannuksia (KL I), joista korvataan 60 % laskennalliseen enimmäismäärään asti. Jos laskennallisesta enimmäismäärästä jää jäljelle, korvataan korkeintaan 50 % sairaanhoidon kustannuksista (KL II). Uudistuksen tavoitteena oli muuttaa työterveyshuollon toiminnan painopistettä sairaanhoidosta ehkäisevän toiminnan suuntaan ja erityisesti työntekijöiden työkyvyn tukemiseen.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia vaikutuksia korvausuudistuksella oli työterveyshuollon toimintaan työnantajien, työntekijöiden ja työterveyshuollon palveluntuottajien näkökulmasta ja saavutettiinko uudistukselle asetetut tavoitteet. Koska työkykyä tuetaan myös työterveyshuollon sairausvastaanoitoilla, haluttiin lisäksi selvittää työterveyshuollossa toimivien lääkäreiden näkemyksiä siitä, mieltävätkö he työkykyyn liittyvän vastaanoton sairaanhoidoksi vai ehkäiseväksi työterveyshuolloksi.

Korvausuudistuksen vaikutuksia selvitettiin työnantajille, työntekijöille (työsuojeluvaltuutetuille) ja työterveyshuollon palveluntuottajille suunnatuilla kyselyillä sekä yksityisen palveluntuottajan työterveyshuollon laskutustietoihin perustuvalla rekisteritutkimuksella. Lääkäreiden näkemyksiä työkykyyn liittyvien käyntien luokittelusta selvitettiin kuvitteellisilla potilastapauksilla.

Työnantajien, työntekijöiden ja työterveyshuollon palveluntuottajien kyselyiden tulokset

Kyselyt toteutettiin vuonna 2022. Vastausten perusteella uudistus ei ollut erityisen hyvin tunnettu varsinkaan pienten työnantajien (henkilöstömäärä 1–49 työntekijää) eikä työsuojeluvaltuutettujen keskuudessa, joista molemmista selvästi alle puolet tiesi korvausuudistuksesta ennen kyselyä. Suurten ja keskisuurten työnantajien (henkilöstömäärä >49 työntekijää) edustajista korvausuudistuksesta tiesi 74 %, asiakasorganisaatiovastuussa olevista työterveyshuollon ammattilaisista 84 % ja työterveyshuollon sopimuksista neuvottelevista myyjistä 90 %.

Vaikka korvausuudistus oli osalle vastaajista vieras, työnantajien, työntekijöiden ja työterveyshuollon ammattilaisten vastauksista on nähtävissä samansuuntaisia arvioita korvausuudistuksen vaikutuksista. Kaikki raportoivat, vaikkakin työnantajat muita harvemmin, että yleisimpien korvausuudistuksen vaikutusten joukossa olivat ehkäisevässä työterveyshuollossa työterveysyhteistyön, työkyvyn arviointiin ja tukeen liittyvien tarkastusten ja tutkimusten, työterveysneuvottelujen, työfysioterapeutin ohjauksen ja neuvonnan, seulovien sähköisten terveystieteiden ja etä- ja digipalvelujen lisääntyminen ja sairaanhoidossa etä- ja digipalvelujen lisääntyminen. Etä- ja digipalvelujen lisääntymistä lukuun ottamatta kaikkia edellä mainittuja vaikutuksia voidaan pitää korvausuudistuksen tavoitteina. Etä- ja digipalvelujen lisääntymistä kiihdytti todennäköisesti kuitenkin enemmän COVID-19-pandemia kuin korvausuudistus.

Ennen korvausuudistusta epäiltiin sen vähentävän työterveyshuollon sairaanhoitoa ja lisäävän työnantajien työntekijöilleen ottamien sairauskuluvakuutusten käyttöä. Tämän osalta vastaajien näkemykset vaihtelivat.

Työnantajat eivät kokeneet korvausuudistuksen vaikuttaneen juurikaan sairaanhoitoon. Jos se vaikutti, sillä oli työnantajien näkemyksen mukaan enemmän sairaanhoitoa lisäävä kuin vähentävä vaikutus.

Työsuojeluvaltuutetut ja työterveyshuollon ammattilaiset sen sijaan arvioivat yleisesti, että korvausuudistuksella oli varsinkin pitkäaikaissairauksien hoitoon ja seurantaan vähentävä vaikutus.

Työterveyshuollon ammattilaiset arvioivat korvausuudistuksen lisänneen työnantajien työntekijöille ottamia sairauskuluvakuutuksia ja niiden käyttöä. Korvausuudistuksen vuoksi työnantajien työntekijöilleen ottamat sairauskuluvakuutukset lisääntyivät työnantajille suunnatun kyselyn perusteella n. 4 %:lla organisaatioista ja työsuojeluvaltuutetuille suunnatun kyselyn perusteella n. 5 %:lla organisaatioista.

Palveluntuottajakyselyn perusteella korvausuudistus on vaikuttanut työterveyshuollon kirjaamiskäytäntöihin siten, että aiemmin työkykyyn liittyvä sairaanhoito on mielletty korvausuudistuksen jälkeen herkemmin ehkäiseväksi työterveyshuolloksi. Myös tämän suuntaisia kirjaamisohjeistuksia oli tehty osalla palveluntuottajia.

Jos työterveyshuoltotoimintaa oli muutettu korvausuudistuksen vuoksi, työnantajien, työntekijöiden ja palveluntuottajien kyselyissä tärkeimmiksi vaikuttimiksi mainittiin halu siirtää työterveyshuollon painopistettä sairaanhoidosta ehkäisevään työterveyshuollon suuntaan, halu parantaa työterveyshuollon mahdollisuuksia työntekijöiden työkyvyn tutkimisessa, arvioinnissa ja seurannassa ja halu hillitä työterveyshuollon sairaanhoidon kustannuksia. Nämä kaikki vaikuttimet olivat korvausuudistuksen tavoitteiden mukaisia.

Rekisteritutkimuksen tulokset

Yhden valtakunnallisen työterveyspalvelujen tuottajan toimintatietoja tarkasteltiin katkaistulla aikasarja-menetelmällä ennen ja jälkeen korvausuudistuksen. Työterveyshuollon ehkäisevässä toiminnassa havaittiin tilastollisesti merkitsevää kasvua. Myös työkykytarkastukset lisääntyivät, mikä voi viitata työkyvyn tuen lisääntymiseen työterveyshuolloissa korvausuudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Sairaanhoidon ja vapaaehtoisten terveystarkastusten osalta havaittiin vähenemistä, johon korvausuudistus on mahdollisesti myötävaikuttanut, kun työkyvyn tukeen ja työkykytarkastuksiin on panostettu enemmän.

Työterveyslääkäreiden kyselyn tulokset

Lääkäreille suunnatun kyselyn perusteella näkemykset työkykyyn liittyvien potilastapausten kirjaamisesta KL I- tai KL II-käynneiksi vaihtelivat paljon, joskin lääkärit mielsivät potilastapaukset useammin ehkäiseväksi työterveyshuolloksi kuin sairaanhoidoksi. Vain noin kolmasosa potilastapauksista luokiteltiin yhtenevästi. Nämä olivat joko varsin selvästi sairaanhoitoa ilman tarvetta työkyvyn tuelle tai pidempikestoisen työkyvyttömyyden uhkaan liittyviä tilanteita, joissa hyödynnettiin ehkäisevälle työterveyshuollolle tyypillisiä keinoja, kuten työterveysyhteistyötä tai yhteistyötä muun terveydenhuollon kanssa. Kolmasosassa näkemykset erosivat erittäin paljon. Nämä olivat esimerkiksi työkyvyn selvitystä tutkimuksin tai sairauskuluvakuutuksen turvin.

Päätelmät

Korvausuudistus on tavoitteiden mukaisesti jossain määrin lisännyt työterveyshuollon työkyvyn tuen toimintaa ja ehkäisevää työterveyshuoltoa kokonaisuudessaan. Lisäksi korvausuudistus on todennäköisesti vaikuttanut sairaanhoidon vähenemiseen työterveyshuollossa ja mahdollisesti lisännyt työnantajien työntekijöille ottamien sairauskuluvakuutusten käyttöä. Työterveyshuollon rekistereihin ja tulosten tulkintaan vaikuttaa kuitenkin se, kirjataanko työkykyyn liittyvä toiminta ehkäiseväksi työterveyshuolloksi vai sairaanhoidoksi. Yksittäisen lakimuutoksen osuutta on vaikea erottaa muista työkyvyn tuen tärkeyttä korostavista trendimäisistäkin muutoksista.